

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЛЬТИПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито актуальні питання організації мультипрофільного навчання в закладах загальної середньої освіти. Описано проміжні результати дослідно-експериментальної роботи щодо створення системи мультипрофільного навчання в Радивилівському навчально-виховному комплексі «Загальноосвітня школа I-III ступенів №1 – гімназія» Радивилівської районної ради. Доведено необхідність подальших досліджень із питань запровадження мультипрофільної моделі в освітній процес закладів освіти в умовах нової української школи.

Ключові слова: професійне самовизначення, динамічні групи, мультипрофільна модель навчання, профіль навчання.

В статье раскрыты актуальные вопросы организации мультипрофильного обучения в учреждениях общего среднего образования. Описаны промежуточные результаты опытно-экспериментальной работы по созданию системы мультипрофильного обучения в Радивилевском учебно-воспитательном комплексе «Общеобразовательная школа I-III ступеней №1 – гимназия» Радивилевского районного совета. Доказана необходимость дальнейших исследований по вопросам введения мультипрофильной модели в образовательный процесс учебных заведений в условиях новой украинской школы.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, динамические группы, мультипрофильная модель обучения, профиль обучения.

The article deals with the issues of organization of multi-profile education in institutions of general secondary education. It has been describe the results of experimental work on the creation of a multi-profile education system in the Radivilov educational complex «Secondary school I - III degrees №1 – gymnasium» of Radivilov district council. It has been proven the necessity of further researches on introduction of a multiprofile model in the educational process of educational institutions is proved.

Key words: professional self-determination, dynamic groups, multi-profile model of education, profile of teaching.

Постановка проблеми. Розвиток демократії в умовах розбудови правової держави тісно пов'язаний із правом особистості на вибір громадянської позиції, відстоювання власних інтересів і життєвих цінностей.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року передбачає модернізацію навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів освіти, забезпечення оптимального співвідношення інваріантної та варіативної частин.

Національна державна програма «Освіта» (Україна XXI століття) визначає пріоритетні напрями реформування загальної середньої освіти, серед яких: встановлення раціонального співвідношення між гуманітарними та природничо-математичними складовими середньої освіти, запровадження системи варіативного навчання відповідно до особистісних потреб і здібностей учнів, розвиток системи закладів освіти нового покоління, розбудова сільської школи як важливої умови соціально-культурного розвитку села та збереження традицій українського народу.

У системі загальної середньої освіти України згідно із Законом України «Про освіту» профільна середня освіта відповідає третьому рівневі Національної рамки кваліфікацій, триває три роки і може здобуватися в окремих закладах освіти або в структурних підрозділах однієї юридичної особи (закладу освіти) [2].

У Концептуальних засадах реформування середньої школи «Нова українська школа» зроблено наголос на підготовку конкурентоздатного випускника школи, який уміє критично мислити, навчатися впродовж життя, змінювати навколишній світ, є ініціативним і підприємливим, новатором, патріотом з активною позицією.

Таким чином, дітям необхідно дати більше свободи вибору, щоб вони могли сконцентруватися на тих предметах, які вони обрали для наступного вивчення і їм потрібно поглиблено вивчити ті чи інші предмети, а для цього потрібен навчальний час [8].

Опитування старшокласників свідчить, що в більшості з них протягом останніх років навчання відбувається зміна пріоритетів щодо вибору майбутньої професії, що зрештою призводить до невідповідності раніше обраного профілю навчання. Вирішення даного питання можливе за умови впровадження мультипрофільної моделі навчання в старшій школі, яка покликана забезпечити реалізацію компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів у навчанні, формування ключових та предметних компетентностей, наскрізних умінь, що значно розширить можливості учнів у виборі власної освітньої траєкторії [6].

Мета статті – висвітлити досвід створення системи мультипрофільного навчання у Радивилівському НВК «ЗОШ I-III ступенів №1 – гімназія» Радивилівської районної ради Рівненської області, спрямованої забезпечити підвищення рівня готовності старшокласників до соціального і професійного самовизначення та реалізації в житті в умовах нової української школи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Науково-теоретичні питання профільного навчання обґрунтовано в працях таких провідних вітчизняних дидактів, психологів, педагогів, як Н. Бібік, В. Кремень, В. Мадзігон, С. Максименко, В. Огнев'юк та ін. Питання мультипрофільного навчання в старшій школі розкрито у роботах І. Василевської [1], Л. Орлової [9], О. Іванова, О. Зубаревої, О. Стефанової [5], Л. Матвеевої [7]. Систему мультипрофільного навчання в старшій школі на засадах індивідуалізації та диференціації обґрунтовано М. Запрудським [3].

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх двох років однією з форм профільного навчання є модель мультипрофільної школи. Ідея мультипрофільного навчання відома ще із середини 80-х років минулого століття, коли почали з'являтися мультипрофільні професійно-технічні училища. У закладах загальної середньої освіти означена модель у різних модифікаціях упроваджується вже понад 10 років [9].

Мультипрофільне навчання у закладі загальної середньої освіти відбувається через поглиблене вивчення певних дисциплін та залучення додаткових предметів, що визначає збільшення навантаження передусім на інтелектуальну сферу особистості учнів. Таке навчання допомагає уникнути перевантаження учнів, дає унікальну можливість зробити власний вибір, стимулює мотивацію до більш серйозного й поглибленого вивчення тих предметів, які знадобляться після закінчення школи. Мультипрофільне навчання є насамперед засобом диференціації та індивідуалізації навчання, що дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу максимально враховувати інтереси, схильності та здібності учнів, створити умови навчання відповідно до їх професійних інтересів і намірів. Диференціація має на меті розподіл учнів на групи на основі їх індивідуальних особливостей та освітніх потреб.

Головна мета мультипрофільного навчання – забезпечення загальнодоступної якісної освіти відповідно до нахилів і потреб учнів. З огляду на це експериментальною формою обрано таку модель організації освітньої діяльності старшокласників, яка враховує внутрішню диференціацію, що впроваджується з 10-го класу. У запропонованій моделі важливим є принцип самостійності учнів у виборі предметів, здійснення диференційованого підходу на уроках, урахування особистісного розвитку школяра, використання традиційних і нетрадиційних методів, прийомів та засобів навчання.

Отже, мультипрофільне навчання як різновид рівневої диференціації, що враховує ступінь умовитованості учнів у процесі формування малих навчальних груп, забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу в старшій школі шляхом раціонального використання навчального плану на підставі освітніх запитів старшокласників, орієнтує майбутніх випускників до напряму професійного самовизначення за рахунок її варіативності та гнучкості.

Серед розробників системи мультипрофільного навчання в старшій школі варто відзначити білоруського науковця і практика М. І. Запрудського, який у своєму дослідженні «О двух стратегиях обучения в мультипрофильной школе» [3] детально проаналізував мультипрофільну форму навчання, надав методичні рекомендації щодо навчання учнів у профільних і не профільних групах.

Варто відзначити, що мультипрофільна модель передбачає відмову від послуг репетиторів, оскільки учні отримують достатню кількість годин на тиждень із тих предметів, що є необхідними для складання зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), створює умови для розвитку комунікативних функцій старшокласників, допомагає окремим із них подолати власну сензитивність. Така модель організації навчання є досить раціональною і продуктивною, оскільки забезпечує надання практичного досвіду у формуванні особистої відповідальності за власний вибір, налаштовує на систематичну самоосвіту.

У ході профорієнтаційної роботи зі старшокласниками у Радивилівському НВК «Школа № 1 – гімназія» ми стикнулися з певними проблемами щодо раціонального вибору учнями певного профілю, створення сприятливих умов для їх самовизначення і самореалізації, а також профільного навчання в старшій школі. У зв'язку із проведенням зовнішнього незалежного оцінювання інтереси багатьох випускників виходили за межі підготовки у профільних класах. Переглянувши концепцію профільного навчання у старшій школі, зацікавились упровадженням у НВК однієї з форм організації навчання – профільного навчання за індивідуальними планами та програмами.

Упродовж року обговорювалися можливості запровадження мультипрофільного навчання, вирішувалися проблемні питання не лише з учнями й учителями, а й із батьками, вивчався вітчизняний і зарубіжний досвід. Як результат – мультипрофільна модель організації навчально-виховної роботи виявилася прийнятною, і у жовтні 2016 року Радивилівський НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 – гімназія» ініціював дослідно-експериментальну роботу з теми «Організаційно-педагогічні умови створення системи мультипрофільного навчання в закладі освіти».

Мета експерименту полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці системи мультипрофільного навчання, що сприятиме забезпеченню підвищення рівня готовності старшокласників до соціального і професійного самовизначення, реалізації в подальшому житті.

Для координації діяльності було створено творчу групу, до складу якої увійшли директор, заступники директора з навчально-виховної, навчально-методичної та виховної роботи, психолог, куратори 10-х класів, а також учителі закладу, які працюватимуть із профільними мобільними групами. Основне завдання полягало у підготовці навчально-методичних матеріалів та впровадженні інноваційних методів і форм роботи.

Експеримент регіонального рівня розрахований на 2016 – 2021 роки і включає такі етапи:

- організаційно-підготовчий (жовтень 2016 р. – серпень 2017 р.);
- концептуально-діагностичний (вересень 2017 р. – серпень 2018 р.);
- формувальний (вересень 2018 р. – серпень 2019 р.);
- узагальнювальний (вересень 2019 р. – серпень 2020 р.);
- коригувальний (2020 – 2021 рр.).

Підготовка педагогічного колективу до експерименту розпочалася з вивчення готовності всіх педагогічних працівників НВК до інноваційної діяльності. З цією метою було використано карту педагогічної оцінки (самооцінки) здатності педагогів до інноваційної діяльності (за Л. Даниленко).

В анкетуванні взяли участь 50 педагогічних працівників закладу. Високий рівень можливостей щодо інноваційної діяльності виявили 84,2% опитаних, середній – 12%, низький – 3,8%.

Швидкий розвиток усіх сфер суспільства потребує змін в освітньому процесі, оновлення його змісту, форм та методів. Учителю-фахівцю сьогодні повинен володіти не лише досвідом традиційного викладання дисципліни, а й знаннями про сучасні інформаційні технології, вміннями використання комп'ютера, електронних бібліотек, засобів телекомунікацій, дистанційного навчання, що поступово стає невід'ємною складовою навчання у XXI столітті. Саме тому в закладі було проведено визначення рівня компетентності з інформаційних та комунікаційних технологій. В учителів, безпосередньо залучених до експерименту, рівень знань і вмінь у сфері інформаційних технологій склав 80%, тобто вони були готові застосовувати їх у дослідно-експериментальній роботі.

Визначивши на основі анкетування «сильні» та «слабкі» сторони власної професійної діяльності, кожен учитель розробив власний план професійного зростання за трьома напрямками: вдосконалення знань, вдосконалення вмінь, самоосвітня діяльність.

Організаційно-підготовчий етап упровадження дослідно-експериментальної роботи в освітній процес Радивилівського НВК «Школа № 1 – гімназія» тривав із жовтня 2016 р. по серпень 2017 р. На цьому етапі було розроблено та затверджено програму дослідно-експериментальної роботи «Організаційно-педагогічні умови створення системи мультипрофільного навчання в закладі освіти», вивчено нормативну базу й відповідно до чинної нормативно-правової бази адаптовано шкільну документацію.

Результатом проведеної роботи стало формування у 2016-2017 навчальному році динамічних груп із вивчення математики (алгебри), історії України, англійської мови у двох 10-х класах. Експериментальний робочий навчальний план формувався з урахуванням максимального тижневого навантаження на учнів (не повинно перевищувати 35 годин) та забезпечував вивчення обов'язкового мінімуму навчального матеріалу. На основі робочого плану склалися індивідуальні робочі плани та розклад уроків учнів.

Програма мультипрофільного навчання передбачає можливість міграції учнів («вікна переходу»), тобто зміну обраного профілю навчання на інший за бажанням учня, батьків, учителів, психологічної служби та ін. За результатами самооцінювання змінити профільну групу під час «вікна переходу» виявив бажання лише один учень.

Неабияку роль у здійсненні комплексу заходів із мультипрофільного навчання відіграє психологічна служба НВК. Психологічний супровід учнів старшої ланки в умовах профілізації освіти – це поетапний процес, у ході якого відбувається формування професійно соціально зрілої особистості, здатної реалізувати себе в будь-яких соціально-економічних умовах. Для реалізації означеної мети в закладі визначено три цикли педагогічного супроводу:

- підготовчий цикл (9 клас) – психолог убачає основне завдання у допомозі учням у проектуванні подальшого освітнього шляху;

- адаптаційний цикл (10 клас) – сприяння соціально-психологічній адаптації учнів 10-х класів до нової ситуації навчання;

- заключний цикл (11 клас) – допомога у визначенні та формуванні соціальної та професійної готовності.

На I етапі дослідно-експериментальної роботи проводилася психологічна діагностика учнів 9-х класів при відборі у мобільні групи з вивчення навчальних предметів на профільному, стандартному, академічному рівнях. Вона передбачала використання психодіагностичних методик із метою визначення нахилів та здібностей, професійного спрямування учнів із подальшим аналізом діагностичної інформації та складанням рекомендацій для всіх учасників навчально-виховного процесу за результатами діагностичних заходів. Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учнів здійснювалося на основі діагностико-проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» (автор – к.п.н В. О. Киричук).

Зазнала змін і управлінська діяльність: в умовах мультипрофільного навчання вона передбачає оновлення посадових обов'язків заступника директора з навчально-виховної роботи та введення посад кураторів (класних керівників) 10-11-х класів.

Заступник директора здійснює проектно-плануючі, аналітичні та контролюючі функції, а також керує об'єднанням учителів, які задіяні у мультипрофільному навчанні. Необхідність створення посад кураторів пов'язана з тим, що учні класу працюють за індивідуальними розкладами уроків, а отже, набагато більше часу, ніж у звичайному класі, вимагає контроль за відвідуванням занять. Крім того, у випадку «вікна» в розкладі уроків учня куратор контролює питання продуктивного використання вільного часу та відповідає за життя і здоров'я школяра безпосередньо у цей період. До обов'язків куратора також входить відстеження та корекція індивідуальної траєкторії учня, облік навчальних досягнень, профорієнтаційна робота та робота з батьками, аналітико-прогностична діяльність, співпраця із психологічною службою школи.

Висновки. Упровадження моделі мультипрофільної школи дає певні результати як для старшокласників, так і для закладу в цілому. Здобувачі освіти мають можливість продовжити навчання у звичному навчально-соціальному середовищі, поглиблено вивчати предмет, незалежно від початкового рівня навчальної успішності, а також відчутти відповідальність за власний вибір. Унаслідок цього в закладі вдалося зберегти контингент учнів 10-х класів. Так, якщо у 2016 – 2017 навчальному році їх кількість становила 27, то у 2017 – 2018 – уже 52.

Щодо вчителів-предметників, то така форма організації навчання є для них досить цікавою, адже сприяє підвищенню їх професійного рівня, пізнавального інтересу і мотивації до навчання учнів за рахунок поглибленого вивчення предметів за вибором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василевская И. З. Психологические аспекты организации работы по модели мультипрофильной школы / И. З. Василевская // Кіраванне ў адукацыі. – 2004. – № 4. – С. 48–50.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
3. Запрудский Н. И. О двух стратегиях обучения в мультипрофильной школе / Н. И. Запрудский // Кіраванне ў адукацыі. – 2006. – № 2. – С. 38–43.

4. Запрудский Н. И. Современные школьные технологии : пособие для учителей / Н. И. Запрудский. – Изд. 2-е. – Минск : Сэр-Вит, 2004. – 288 с. – (Серия «Мастерская учителя»).

5. Иванов А. В. Мультипрофильность в старшей школе и ее реализация / А. В. Иванов, Е. Б. Стефанова, Е. Ю. Зубарева // Завуч. – 1999. – № 1. – С. 45–60.

6. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Матвеева Л. В. Как мы оцениваем результативность обучения учащихся мультипрофильной школы / Л. В. Матвеева // Кіраванне ў адукацыі. – 2004. – № 4. – С. 46–47.

8. Нова українська школа – це школа для життя у ХХІ столітті : інтерв'ю з Міністром освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-tse-shkola-dlia-zhyttia-u-xxi-stolitti-interviu-z-ministrom-osvity-i-nauky-ukrainy>.

9. Орлова Л. В. Психологическое сопровождение эксперимента по мультипрофильному обучению / Л. В. Орлова // Кіраванне ў адукацыі. – 2002. – № 4. – С. 56–67.

Дата надходження до редакції: 06.06.2018 р.